

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
Министерство образования и науки Республики Бурятия
МО «Джидинский район»
МБОУ «Верхне-Ичетуйская СОШ им.М.Д.Цаганова»

РАССМОТРЕНО
руководитель МО гуманитарного цикла
Галсанова С.Ж.
Протокол № 1 от 30.08. 2024г

УТВЕРЖДЕНО
Директор школы
Доржиева С.С.
Приказ №5 от 31.08.2024г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

Учебного предмета «Бурятская литература»
на 2024 – 2025 учебный год
ступень обучения: основное общее
класс: 6
количество часов: 68
уровень: базовый

Разработана: Эрдыниева Татьяна Климовной,
учителем бурятского языка и литературы
I квалификационной категории

с.Дэдэ-Ичетуй, 2024 г.

Раздел I. Тайлбари бэшэг. (Пояснительная записка)

Буряад литератураар зохёогдоһон ажалай программа хадаа:

- Закон Российской Федерации “ Об образовании” ФЗ РФ № 273 от 29.12.2012г.;
- Закон Республики Бурятия “Об образовании” № 204- V от 13.12.2013г/
- Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010г. №1897 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования» (в редакции приказов от 29.12.2014 г. №1644);
- Закон Республики Бурятия «О языках народов РБ» от 10.06.1992г. №122-ХП;
- Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 30.08.2013 № 1015 «Об утверждении порядка организации и осуществления образовательной деятельности по основным общеобразовательным программам – образовательным программам начального общего, основного общего и среднего общего образования».
- Приказ Министерства образования и науки РФ от 18. 05. 2020 г. № 249 «О внесении изменений в федеральный перечень учебников, рекомендуемых к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования, утвержденный приказом Министерства образования и науки РФ от 28.12.2018 г.№345»;
- ООП ООО МБОУ «Верхне-Ичетуйская СОШ им.М.Д.Цаганова»
- Устава МБОУ «Верхне-Ичетуйская СОШ им М.Д Цаганова»
- Положения о рабочей программе МБОУ «Верхне-Ичетуйская СОШ им. М.Д.Цаганова»;
- Учебного плана МБОУ «Верхне-Ичетуйская СОШ им.М.Д.Цаганова»;

эдэ һуралсалай министерствын захиралтанууд дээрэ үндэһэлжэ, туршалгын программа баримталан, 6-дахи класста ажалай программа зохоогдобо.

Россиин эрдэм һуралсалда шэнэ шэглэлнүүдэй нэбтэрэн орожо, бээлүүлэгдэжэ байгаа мүнөө сагта Байгалай регионой һуралсалай эмхинүүдтэ буряад хэлэ бэшэг шудалалгада гүнзэгы анхарал хандуулагдана. 1992 оной июниин 10-да баталагдаһан «Буряад Республикын арадуудай хэлэнүүд тухай» Хуулийн ёһоор буряад хэлэнэй гүрэнэй хэлэнүүдэй нэгэн болоод байхадань, тус хэлэндэ олониитын, арад зоной, залуушуулай, һурагшадай хандалга нилээд гүнзэгырнэ.

Уран һайханай литература гү, али уран зохоол хүнэй, хүн түрэлтэнэй ажамидалда тусхай һуури эзэлдэг, тэдэнэй хүгжэлтэдэ айхабтар ехэ удха шанартай. Уран һайханай литертура шудалан үзэлгэ хадаа түрэл арадайнгаа ба бэшэшье арадуудай соел болбосорол, ёһо заншал ойлгожо абалгын тусгаар арга болоно ха юм.

Буряад литературы дээжэ болоһон, үхибүүдэй наһанда таарамжатай һонин зохёолнууд программада оруулагдажа, буряад хэлэндээ, уран зохёолдо дурлал татаха, һайн уншагшые, һайхан сэдхэлтэй хүниие хүмүүжүүлхэ гол шухала зорилго табигдана. Программын онсо илгаань гэхэдэ, ганса арадай болон уран зохёолшодой зохёолнуудые үзэхэ бэшэ, харин һурагшадые өөһэдыень зохёохы ажалда ехээр хабаадуулан, тэдэнэрэй бэлиг шадабари хүгжөөхэ зохёохы хэшээлнүүд, һурагшадай мэдэсэ шалгахы тестнүүд, һонирхолтой наадан- хэшээлнүүд зохёол бүхэндэ шахуу үгтэнэ.

Уран һайханай литература гү, али уран зохоол шудалан үзэлгын **гол зорилгонууд (цели)**гэбэл:

- уран найханай литература хүнэй, хүн түрэлтэнэй ажамидалда тусхай нуури эзэлдэг, тэдэнэй хүгжэлтэдэ айхабтар ехэ удха шанартай гэжэ ойлгуулха;
- уран найханай литература шудалан үзэлхэ хадаа түрэл арадайнгаа ба бэшэшье арадуудай соёл болбосорол, ёһо заншал ойлгожо абалгын тусгаар арга гэжэ ойлгуулха;
- искусствын этико-эстетическэ компонент байгуулха гуманитарна ойлгосонуудыг тайлбарилжа үгэхэ;
- уран зохиол уншаха дуратай болгохо, гоё найхание наринаар ойлгодог мэдэрэл хүмүүжүүлхэ;
- бодото байдал, ажабайдал ба искусство, оршон тойроние зүбөөр сэгнэжэ, тэдэндэ үнэтэй сэнтэй гээр хандахыг хургаха;
- аман ба бэшэмэл хэлэлгэдэ хургаха, тэрэниие хүгжөөхэ;
- нурагшад уран найханай зохиол зүбөөр, хүсэд дүүрэнээр хадуужа абаха, шэнжэлжэ, сэгнэжэ нураха гол түлэб теоретико-литературна, эстетическэ ойлгосонуудтай болохо ёһотой.

Уран найханай литература зүбөөр, хүсэд дүүрэнээр, гүнзэгыгөөр ба өөрынгоо ажамидалда туһатайгаар ойлгожо абахын тула нурагшадые ойлгомжын аппараттай болгохо. Ушар иимэһээ программа дотор литературыг теоридо онсо анхарал хандуулагдана.

Энэ программа зохиогдоходоо, базова теоретико-литературна ойлгосонууд дээрэ үндэһэлжэ, тэдэниие гол принцип болгон байгуулагдана. Класс бүхэндэ өөр өөрын базова теоретико-литературна ойлгосо онсологдоо:

6- дахи класс – род болон жанрууд

Нурагшад ганса историко-литературна бэшэ, мүн баһа теоретико-литературна талаар мэдэсээ үргэдхэхэ, литературыг теоретик хайн базова ойлгосонуудтай байха ёһотой.

Уран найханай литература үзэлгэ, тэрэниие шэнжэлэлгэ теоретико-литературна ойлгосонуудгүйгөөр бэлүүлэгдэдэггүй. Тиимэһээ тэдэнэр теоретическэ ойлгосо мэдэсэнүүдыг ба уран зохиол шудалан үзэлгын шухала зэмсэг болоно.

Тус программа класс бүхэндэ литература үзэлгын гол шэглэлнүүдыг тодорхойлжо үгэнэ: 6-9-дэхи классууд – уран найханай литературыг үгын искусство гэжэ шэнжэлэн үзэлгэ; Нурагшадые литература үзэлгын талаар хургахын тула ямар зорилгонууд табигданаб:

5-8-дахи классудта – эстетическэ анализ хэжэ хургалга;

Программа дотор нилээн ехэ нуури арадай аман зохиолнуудта үгтөө. Юуб гэхэдэ, энээнгүйгөөр литературыг асуудалнууд, илангаяа уран найханай ёһо заншал, литературыг хүгжэлтын, ментальна ёһо заншалнууд хүсэд найнаар ойлгогдохогүй. Гэхэтэй хамта уран найханай литература хадаа арадай аман зохиолой үргэлжэлэл гэжэ хэлэхэдэ болоно. Мүнөө үеын литературна зохиолнууд аман зохиолгүйгөөр бэшэгдэнэгүй бшуу.

Нурагшадай үргэн дэлисэтэй байхын хажуугаар, түрэл литературная найнаар ойлгожо абахын тула программа дотор буряад литературада бии болоһон шэнэ зохиолнууд классхаа гадуур уншалгын хэшээлдэ оруулагдаа, харин хуушан программнууд соо байһан зохиолнууд гаргагдаһан байна.

Программа соо коммуникативна-творческо ажалнуудай системэ дуралдагдана:

«Творческо (зохиол байгуулгын) мастерской», «Творческо практикум» гү, али «Творческо даабари», «Шэлэжэ абаһан зохиолоо бээ даагаад анализ хэлгэ», «Дүн гаргалгын уншагшадай конференци».

Бэлүүлхэ болзор ба шата (Место учебного предмета)

Һургуулийн һуралсалай 2024-2025 оной түсэбэй ёһоор 6-дахи класста буряад литература үзэлгэдэ 2 саг (68 саг) үгтэнэ.

Ажалай программа бэлүүлгэдэ иимэ һуралсалай номууд хэрэглэгдэнэ:

(Учебно-методический комплект.)

О.В.Цыцыкова, Ж.Ц.Жамбуева, Ц.Б.Цыренова. Буряад литература, 6-дахи классай һуралсалай ном-хрестомати, хоер хубитай.-Улаан-Үдэ: “Бэлиг” түб, 2018. – 192х., хабсаргалта

Раздел II. Буряад литература үзэхэдэ иимэ дүн түсэблэгдэнэ.

(Планируемые результаты).

Һурагшад 6-дахи класс дүүргэхэдэ иимэнүүд шадабаритай болон дадалтай болохоһоо гадна, һураха арга боломжотой болоно.

(В результате обучения бурятской литературе в 6 классе ученик научится)

(Предметные компетенции):

- уран зохеолшын зохеол соогоо бэшэһэн уран зураглалыг хөөрөжэ;
- уран зохеолшын зураглаһан зурагыг ухаан бодолдоо, сэдхэлдээ бии болгожо;
- үзэжэ байһан зохеолой гол шухала үйлэнүүдые (эпизодуудыг), үйлэдэгшэ нюурай хэлэһэн үгэ, хэрэг г.м. бусад олон юрын үйлэнүүдһэ илгажа;
- зохеол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтагааниг, сагыг, тэрэнэй хойшолонгыг элирүүлжэ;
- үзэжэ байһан зохеолой геройнууд тухай, тэдэндэ автарай ямараар хандажа байһыг хараадаа абан, һурагша бэшэмэл өөрын бодомжолго зохоожо;
- Уран зоһолой сэдэб ойлгожо, уншаһан текстынгээ гол удха хөөрөжэ;
- Текст соохи уран аргануудыг оложо;
- Уншаһан зоһолойнгоо жанр элирүүлжэ шадаха.

Үхибүүдэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты):

- өөрынгөө ойлгосо эхэ ба түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ;
- оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ зоһолой дүрэнүүдэй байдал ойлгохо, тэдэндэ өөрынгөө хандаса эхэ ба түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо;
- уншаха, хөөрэхэ, харилсаха дуратай байха;
- бэшэхэ шадабаритай байха, буулган түүлбэрилжэ бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зоһон бэшэхэ;
- өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ, зорилгыг табиха;
- багшатаа сугтаа һуралсалай проблемнэ асуудал яажа шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тухай түсэб табиха;
- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй ажал шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобоһиб гэжэ элирүүлжэ һураха.

Оршон тойрониин шудалха шадабари (познавательные УУД):

- текстээр дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань амар бэ, идейнь ямар бэ?
- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;
- ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;
- үгөөр хэлэгдэнэ ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргөнъ модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- анализ, синтез хэхэ;
- шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондохол холбоо харуулха, тодоруулан зохёон тогтоохо;
- бодомжолхо.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- хэлэлгып зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол амин ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха;
- хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэнхэлэн, хэрэгтэй сагта монолог гү, али диалог хэрэглэжэ шадаха;
- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;
- хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;
- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;
- асуудалнууды табиха.

Һурагшадай мэдэсэ, шадабариды табигдаха гол эрилтэнүүд.

Һурагшад 6-дахы класс дүүргэхэдээ иимэнүүд шадабаритай болон дадалтай болохоһоо гадна, һураха арга боломжотой болоно.

(Обучающийся получит возможность научиться):

Буряад литература үзэлгэ болбол имагтал түхэл янза дүрсөөр харуулдаг дээрэнхэ һурагшадые арад зондоо үнэн сэхээр хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ тон ехэ удха шанартай.

Һурагшад түрэлхи литература шудалан үзэхэдөө, буряад хэлэнэйнгээ баялигтай гүнзэгыгөөр танилсажа, һайнаар хэлэдэг, уншадаг, бэшэдэг болгохоһоо гадна, буряад арадайнгаа ажабайдал, түүхэ, заншал, зан абари үзэжэ байгаа зохёолнууд дээрэ үндэнхэлжэ, һайнаар ойлгохо, ухаан сэдхэлдэнэ шэнгэхэ, манай обществын ёһото эрхэтэн болохо.

Багша хадаа хэшээл бүхэндөө буряад литературыны хүмүүжүүлхы үүргэнүүды шударгыгаар бээлүүлхэ уялгатай.

Һуралсал-хүмүүжүүлгын зорилгонууды бээлүүлгэдэ, үхибүүдэй һаһанай арга боломжо хараадаа абадаг дээрэнхэ һургуулийн литературна курс эхин удаагаа хоёр шата боложо хубаарна. Нэгэдэхи шатада эхин классуудай һурагшад уншажа, хөөрөжэ һурана. Удаадахи шатада V-VII классуудай һурагшад уншалга, хөөрэлгээ үргэлжэлүүлнэ, мүн зохёол шэнжэлэн үзэлгын түрүүшын дүршэлтэй боложо эхилнэ.

V–VII классуудта буряад литературыны программа соо оруулагдаһан зохёолнууд бүхыдөө эхинһээ адаг хүрэтэр уншагдахаһаа гадна, шэлэгдэн абтаһан эпическэ

зохёолой зарим хэлэгүүд уншагдахаар хараалагдана. Зохёолой удха тухай хөөрэлдөөн, эхин шатын шэнжэлэл хэжэ һуралга имагтал литературна текст дээрэ хүдэлэлгэһөө эхитэй. Тиимэ дээрэнхэ эндэ һурагшадта хандан хэлэхэ багшын үгэдэ тусгаар эрилтэ табигдана.

Гоё һайхан найруулгатай, гүнзэги удхатай, уран зохёолой хэлэнхэ, удхаһаа һабагшатай багшын үгэ, хөөрөө, һурагшадта ёһото жэшээ боложо үгэхэ ушартай. Багшын уран үгүүлэл, хөөрөөн һурагшадай хэлээ баяжуулжа, сэдхэлээ хүдэлгэжэ һурахада, болбосорходо, хүгжэхэдэ, уншаһан зохёолоо сэгнэжэ шадаха дүршэлыень бүрилдүүлхэдэ айхабтар ехэ удха шанартай.

Уран зохёолоор шэнжэлэл хэхэдээ, һурагшадай мэдэсэ, хэлэхэ, хөөрэхэ дүршэл хараадаа абан, олон янзын аргууд сооһоо уран зохёолой удха зүбөөр ойлгуулха тон таарамжатай аргуудые шэлэн хэрэглэхэ болоно. Уран зохёолой гол удха, байгуулга, хэлэ зүбөөр ойлгуулха, һурагшадай һанал бодол зүбөөр бүрилдүүлхэ, ухаалдюулжа һургаха хэрэгтэ шанар һайнтайгаар, зүбөөр эмхидхэгдэн литературна шэнжэлэл ехэ удха шанартай. Түрэлхи литературын ном соохи зохёолой текстүүдэй удаа үгтэнхэ “асуудал ба даабаринуудта” багша анхаралтайгаар хандажа, һурагшадые зүб харюу үгүүлжэ, шанар һайнтайгаар дүүргүүлжэ һургаха шухала. Гэбэшье ном соохи “асуудалнууд ба даабаринуудые” багша үзэмжөөр, таараха соонь хэрэглэхэ аргатай.

Программа соо шудалан үзэхэ ба уялгата уншаха зохёолнуудһаа гадна, һурагшадай заабол сээжэлдэхэ зохёолнууд үгтэнхэй. Шүлэг гү, али прозаическа зохёолһоо шэлэн абтаһан зарим хэлэгүүдые һурагшадай сээжэлдэхэдэ, тусгаар анхарал хандуулагдаха болоно. Шүлэг сээжэлдүүлжэ һургахын тулада багша бэлэдхэлэй хүдэлмэри һайса хэхэ ёһотой. Эндэ һурагшадые нэгэ нэгээрнь шүлэг хэлүүлхэ, мүн булэг бүлэгөөр гү, али хоороор уншалга эмхидхэжэ болоно.

Сээжэлдэхэ зохёолнуудай нэрэнүүдэй удаа класһаа гадуур һурагшадай уншаха зохёолнууд үгтэнхэй. һурагшадай гэртээ уншаһан зохёолнуудаар хэшээлэй үедэ хөөрэлдөө хэхын тулада программаар тусгаар саг һомологдоно. Класһаа гадуур зохёолнуудые багшын хүтэлбэри доро һурагшад уншахадаа: 1) зохёол өөрөө (бээ даагаад) уншажа һурана; 2) уншаһан зохёолойngoо удхые хөөрөжэ һурана; 3) зохёолой удха өөрынхээрээ сэгнэжэ, шэнжэлжэ туршаха аргатай болоно.

Эдэ хүдэлмэри түрэлхи литература заалгын болоод һурагшадай аман ба бэшэмэл хэлэ хүгжөөхэ зорилгонуудые бээлүүлхын түлөө хэгдэнэ.

Раздел III. Программын байгуулга ба удха. (Содержание учебного предмета)

Оршол (1 саг) Уран зохёол –үгын искусство. Уран хайханай литературын уг гарбал, бии бололго, гаралга. Литература тухай эрдэм мэдэсэ, эрдэм ухаан, эрдэм мэдэрэл гэхэ мэтые уран наринаар, абьяастайгаар, илангаяа ойлгосо хайтагаар уншалгын үндэнэ нуури.

Арадай аман зохёол (4 саг)

Үльгэришэд, онтохошод.Онъон ба хошоо гэнд.Тэдэнэй илгаа, байгуулга.Таабаринууд.Буряад арадай аман зохёолой ёһо гуримай поэзи.Сагаалганай дуунууд.Ёохорой дуунууд.Тоонто тайха, милаан, хорюул сээр тухай.

Үльгэр.

Домог- үльгэр- уран хайханай прозаическа хөөрөөнүүд.Буряад домог-үльгэрнүүдэй 3 бүлэгтэ хубаалга:космогоническа,теогоническа,генеалогическа. «Дэлхэйн бии болоһон тухай» замбуулиной гарбал тухай домог үгэ.

Аламжа Мэргэн (6 час). Нэгэдэхи бүлэг. Аламжа Мэргэн хүбүүн Агуу Гоохон дүүхэй хоёрой түрэнэн гараһан тухай. Тэдэнэй бага наһандаа үншэрэлгэ.

Хоёрдохи бүлэг. Хоёр Зутан абганар тухай. Тэдэниие Аламжа Мэргэн Агуу Гоохон хоёрой угталга.

Дүрбэдэхи бүлэг. Аламжа Мэргэнэй Ягша Хара абгайтай тулалдажа, илалта туйлаад, зобоһон, тулиһан хүнүүдые сүлөөлһэниинь.

Аламжа Мэргэнэй арюун хайхан сэдхэл, шэн зориг, хүсэ шадал. Тэрэнэй нариихан шарга мориной дүүргэһэн үүргэнүүд.

Үльгэр соохи фантастическа найруулгануудай удха шанар

Ниитэ монголой уран зохёол. «Оюун түлхюүр»(1саг)

Ниитэ монголой уран зохёолой онсо илгаа ,шэнжэнь:түүхэтэ удха, Эхэ орондоо дурлал, арад зоноо заабарилһан хургаалнуудай номой гар бэшэгээр таралга.

Хургаалай зохёолнууд (7 саг)

«Үльгэрэй далай. Бурхан багшын түүхэ-намтар». 5—10-дахи бүлэгүүд. Зохёол соо үгтэһэн ажамидаралай хургаал. Зохоолой героее зураглалга

С. Б.Гунгаажалцан. “Сайн үгэтэ эрдэниин сан субашид”. Р.Номтоев «Аршаанай дуһал», Шэдитэ хүүр».хургаалай зохёолнуудай жанрнууд:субашид, тайлбари-зохёол, хадамал туужа г.м. Зохёолнуудай байгуулга.

Ринчен Номтоев. «Аршаанай дуһал». Зохоолой үндэнэн, удха, хургаал, байгуулгын тухэл маяг.

«Үльгэрэй далай. Бурхан багшын түүхэ-намтар». 5—10-дахи бүлэгүүд. Зохёол соо үгтэһэн ажамидаралай хургаал. Зохоолой героее зураглалга

С. Б.Гунгаажалцан. “Сайн үгэтэ эрдэниин сан субашид”. Р.Номтоев «Аршаанай дуһал», Шэдитэ хүүр».хургаалай зохёолнуудай жанрнууд:субашид, тайлбари-зохёол, хадамал туужа г.м. Зохёолнуудай байгуулга.

20-дохи зуун жэлэй уран зохёол. (4 саг)

Уянга гү,али уянгата уран зохёол. Пейзажна уянга. Хэлэнэй уран аргууд: зэргэсүүлгэ, эпитет, метафора, олицетворени.

В.Петонов «Минии Росси» . Б.Абидуев «Сонхоор малайһан һара». Д.Жалсараев «Эхэ тухай дуун»

С.С.Цырендоржиев «Шобоодой»(хөөрөөн). (2 саг)

Л.Д. Тапхаев «Фермын үхибүүд» (1 саг)

Ц.Р.Галанов «Хүгжэм» (3саг)

Ч.Ц.Цыдендамбаев «Шэнэ байшан» (3 саг)

Ч. Цыдендамбаев. Банзарай хүбүүн Доржо. Туд роман дотор зураглагдахан Буряадай түрүүшын эрдэмтэ Доржо Банзаровай бага наһан.

Доржын түрэхэн нютагай онсо шэнжэ, түрэлхид, хүршэнэр, нүхэд. Үгытэй Тобшой хүгшэн, Арюухан, Затагархан гурбанай ажабайдал. Баян Мархансайтанай хомхой наһан.

Бүдүүлиг ааша.

Һонор ухаатай Доржын найхан сэдхэл, Ворхоног Ульгэршын хэлэхэн үгэнүүдээр Доржын һонирхолго, монгол бэшэгтэ һураһаниинь.

Хяагта ошожо, һуралсалаа үргэлжэлүүлһэниинь. Шэнэ нүхэдтэй болоһониинь. Доржын эрдэм шудалалгада ашатайгаар нүлөөлһэн ород багшанар, номууд, нүхэд.

Романай тодо хэлэн, уран аргууд. Романай сюжет, зүрилдөөн (конфликт), байгуулга, геройнуудын. Үнэн сэхээр, нэрэ түрээ хухурангүй ба үнэн сэхэ бэшээр ябалга – романай нравственна зүрисэлдөөн (коллизии).

Творческо мастерской

Уран зоһеолой сюжет ба композици.

Туужа тухай ойлгосо

Туужа тухай.

Ж.Б. Балданжабон «Алханын нюусанууд»

Хизаар ороноо шэнжэлхэ дуратай үхибүүдые харуулһан зоһеол.

Хөөрөөн тухай ойлгосо

Цырен-Доржо Дамдинжапов «Юрын буряад эхэ» Энэ рассказ соо Цыренова Бүмбүү Базаровнагай намтарай зураглагдаһаниинь.

Бүмбүү Базаровнагай хөөрөөн соо буряад арадай урданай ба мүнөөнэй байдалай харуулагдаһаниинь.

Басни – эпическэ жанр

Басни тухай ойлгосо. Басни-шүлэглэмэл зоһеол аад, эпическэ жанрта ородог юм.

Творческо мастерской Бато Базарович Базарон. «Эрдэмтэ эрбээхэй», Элбэк Содномович Манзаров «Золдоо хатарһан зомгоохон» Басни соо үгтэхэн аллегоги, геройнуудын, һургаал заабаринь
Басни зоһеожо туршалга.

Лирикэ

Лирикэ, лирическэ уран зоһеол тухай ойлгосо. Лирикэ хадаа литературынын родуудай нэгэниинь. Лирическэ зоһеолнуудай гол түлэб жанрнууд. Лирическэ зоһеол соохи уран үгын удха шанар ба үүргэ.

Лирическэ шүлэг. Поэзи ба и прозо хоер уран үгэ (хэлэ) эмхидхэхэ ондо ондоо маягууд (типүүд). Лирикэ ба поэзи. Шүлэг ба ритм. Ритм ба шүлэгэй хэмжүүр. Буряад шүлэгэй байгуулга. Ород шүлэгэй байгуулгын илгаа.

Галина Хандуевна Базаржапвеа. «Зунай удэшэ», «Нара хүлээнэб»

Лирикэ дотор пейзаж (байгаали) зураглалга. (Базаржапова Г. Эхын энхэрэл : шүлэгүүд. - Улаан-Удэ: Буряадай номой хэблэл, 1983.)

Класчнаа гадуур уншалга Лопсон Дунзынович Тапхаев. «Зүүн Саяан», «Үбэлэй үдэшэ», «Лүнхэгэр харанхы һүни...». (Тапхаев Л. Хэнгэргэ: шүлэгүүд. -Улаан-Удэ Буряадай номой хэблэл, 1976.)

Георгий Цыренович Дашабылов. «Алтаргана», «Ошохомни», «Тала». (Дашабылов Г. Мүнгэн хугага : шүлэгүүд. поэма. - Улаан-Удэ : Буряадай номой хэблэл, 1980.)

Баллада — лиро-эпическэ жанр

Баллада тухай ойлгосо. Лирическэ ба эпическэ талануудын. Сюжет.

Цырендулма Цыреновна Дондогой. «Гэр тухай баллада».

Хүүгэдэй драматическа уран зохёолой онсо шэнжэнүүд

М.Ж.Батоин «Хүхэ зүһэтэй үнэгэхэн».

Зүжэгэй гол удха, сюжет ба байгуулга, онсо шэнжэнүүд. Хүнэй абари зан шүүмжэлэлгэ.

Раздел IV. Нуралсалай сэдэбүүдэй түсэб. (Тематическое планирование)

№	Разделнүүд.	Үгтэһэн сагһаа	Үгтэһэн сагһаа		
			Шалг/х	Холбоо х/хугж	Практ/х
1	Оршол. Уран зохёол-үгын искусство	1			
2	Арадай аман зохёол.	4	1		
3	Буряад арадай мифууд, тэдэнэй янзанууд, геройнууд. «Аламжа Мэргэн»	6		1	1
4	Ниитэ монголой уран зохёол. «Оюун түлхюур»	1			
5	Сажа Бандида Гунгаажалцан	2		1	
6	Ринчен Номтоев «Аршаанай дуһал»	3		1	
7	«Шэдитэ хүүр»	2		1	
8	20-дохи зуун жэлэй буряад уран зохёол	4			
9	Ц-Д.Ж-Б.Дамдинжапов «Юрын буряад эхэ»	4			
10	С.С.Цырендоржиев «Шобоодой»	2			
11	Л.Тапхаев «Фермын үхибүүд»	1			
12	Ц.Галанов «Хүгжэм»	3			
13	Ч.Цыдендамбаев «Шэнэ байшан», «Талын аадар»	3		1	1
14	Ж.Балданжапон «Алханын нюусанууд»	6		1	1
15	Түрэл нютагай байгаали	6		1	
16	Басни.Б.Б.Базарон, Э.С.Манзаров	2	1		
17	Баллада.Ц-Д.Дондогой «Гэр тухай баллада»	2			1

18	М.Ж.Батоин Хүхэ зүхэтэй үнэгэн»	4			
19	Жэлэй дүн	1			

Хабсаргалта. (приложение)

Раздел IV. Нуралсалай сэдэбүүдэй түсэб. (Тематическое планирование)

№	сэдэбүүд	үгтэһэн саг	түсэбөөр	бодото	тэмдэглэл
Миф – фольклор-литература					
1	Оршол. Уран зохёол- үгын искусство	1			
Арадай аман зохёол (5 саг)					
2	Арадай аман зохёол. Онъһон ба хошоо угэнууд.	1			
3	Таабаринууд	1			
4	Буряад арадай аман зохёолой ёһо гуримай поэзи.	1			
5	Тоонто тайха, милаан, хорюул сээр тухай	1			
6	Домог-ульгэр тухай ойлгосо. Дэлхэйн бии болоһон тухай.	1			
«Аламжа Мэргэн» (6 саг)					
7	Ульгэр тухай ойлгосо	1			
8	Аламжа Мэргэн хүбүүн Агуу Гоохон дуухэй хоер	1			
9	Аламжа Мэргэн хубуунэй хоер Зутан абганар тухай.	1			
10	Аламжа Мэргэнэй Ягша Хара абгайтай дайралдаһан тухай.	1			
11	Булад Хуурай хүүгэнэй Аламжа Мэргэн хүбүүе амидыруулһан тухай	1			
12	Аламжа Мэргэн хүбүүнэй Агуу Гоохон дүүхэйгээ олоһон тухай.	1			
Ниитэ монголой уран зохоол.					
13	Ниитэ монгол зохоол. «Оюун тулхюур»	1			
Нургаалай зохоолнууд тухай					
14	Сажа Бандида Гунгаажалцан. «Сайн үгэтэ эрдэнийн сан субашад»	1			
15	Сажа Бандида Гунгаажалцан. «Сайн үгэтэ эрдэнийн сан субашад»	1			
Ринчен Номтоев «Аршаанай дуһал» (2 саг)					
16	Р.Номтоев тухай. «Аршаанай дуһал»	1			

17	«Аршаанай дуһал»	1			
18	Зохёолой удха дээрэ ажал.	1			
«Шэдигтэ хүүр» (2 саг)					
19	«Шубуун дэгэлтэ». «Хэнтэг үбгэн ба гэнэн хүгшэн»	1			
20	«Арсалан һарлаг хоёр».Зохёолой сюжет, байгуулга.	1			
21	«Өөртөө абahan хургаалнуудни». Х. х/х.	1			
20-дохи зуун жэлэй буряад уран зохёол (5 саг)					
22	Уянга гү ,али уянгата зохёол тухай. Пейзажна уянга.	1			
23	Хэлэнэй уран аргууд	1			
ЭХЭ ОРОН					
24	В.К.Петонов «Минии Росси»	1			
25	Б.Д.Абидуев «Сонхоор малайһан һара»	1			
26	Д.З.Жалсараев «Эхэ тухай дуун»	1			
Үргэлжэлһэн зохеол тухай					
Цырен-Доржо Жана-Бадараевич Дамдинжапов «Юрын буряад эхэ» (4 саг)					
27	«Юрын буряад эхэ». Бүмбүү Базаровнагай бага наһан	1			
28	Бүмбүү хүгшэнэй хуби заяан ,тэрэ үеын ажабайдал	1			
29	Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үе	1			
30	Бүмбүү Базаровна- зохёолой гол герой	1			
31	Классһаа гадуур уншалга. Ч.Цыдендамбаев «Геройн эхэ»	1			
С.С.Цырендоржиев «Шобоодой» (2 саг)					
32	«Хүн болохо багаһаа, хүлэг болохо унаганһаа	1			
33	Эрэлхэг зоригтой пионер Ворошилов	1			
Л. Тапхаев «Фермын үхибүүд»					
34	Л. Тапхаев «Фермын үхибүүд»				
Цырен Галанов «Хүгжэм» (3 саг)					
35	Ц. Галанов «Хүгжэм».	1			
36	Балжама эжын дүрэ	1			
37	Эжын баяр	1			
Ч.Цыдендамбаев «Шэнэ байшан» (3+1 х.х/х)					
38	«Шэнэ байшан»Санхирай Балданай байшан бариха зорилго	1			
39	Правленидэ болоһон хөөрэлдөөн	1			
40	Шэнэ байшан бодобо	1			

41	«Хамтын ажал хсэтэй» Зохёолго	1			
ХАНИ НУХЭСЭЛ					
Ч.Ц.Цыдендамбаев «Талын аадар» (2 саг)					
42	Талын хүйтэн аадар.	1			
43	А.П.Чехов тухай Норжимо хүгшэнэй хөөрөөн	1			
Жамьян Балданжабон «Алханын нюусанууд» (6+2 х.х/х)					
44	«Бэлэдхэл ба замда гаралга»	1			
45	Үүдэн Сүмэ-байгаалийн таабари. Уршагта хүни	1			
46	Алханын орой өөдэ.	1			
47	Алхана уулын оройдо	1			
48	Алхана –байгаалийн найхан юртэмсэ	1			
49	«Алханын нюусанууд» н115 Д.6.Зохёолго	1			
50	Нютагаймнай «таабаринуудтай» газарнууд .Проект бэлдэлгэ	1			
51	Проект хамгаалалга	1			
ТҮРЭЛ НЮТАГАЙ БАЙГААЛИ					
Ц.Номтоев «Эдэбхи» (5+1 х.х/х)					
52	Загаһа үсхэбэрилхэ тухай	1			
53	Тужын нуур шэнжэлгэ	1			
54	Ойн ангууд	1			
55	Тужын нуурта загаһад асарагдаба	1			
56	Туужын удха дээрэ худэлмэри				
57	Творческо практикум. Буряад нютагай загаһад.	1			
Г.Х. Базаржапова-Дашеева (2 саг)					
58	«Зунай үдэшэ»	1			
59	«Нара хүлээнэб»	1			
Басни (3 саг)					
60	Басни тухай ойлгосо.Класчаа гадуур баснинуудые уншалга	1			
61	Бато Базарон «Эрдэмтэ эрбээхэй»	1			
62	Элбэг Манзаров «Золдоо хатарһан зомгооһон»	1			
Баллада .Цырендулма Дондогой					
63	Баллада тухай ойлгосо.Ц.Дондогой «Гэр тухай баллада»	1			
64	Творческо практикум н.155	1			
Хүүгэдэй драматическа буряад уран зохоолой онсо шэнжэнүүд					
Михаил Жалбуевич Батоин «Хүхэ зүһэтэй үнэгэн» (4 саг)					
65	Арсалан үнэгэн хоёрой тоосолдоон. Үнэгэнэй хүхэ үнгэтэй бололго	1			

66	Арсаланай тангариг. Үнэгэнэй гаргаһан хуули, заршам	1			
67	Үнэгэнэй эхэдээ хандалга. Үнэгэнэй мэхэ гохо элирбэ	1			
68	Уншагшадай конференци	1			